

кровь – не трансцендентальная, а эмпирическая, чувственная, красная. Сон разума слишком дорого нам всем обходится. Увы, история продолжается как «кровавая бойня» именно потому, что мы неадекватно, плохо, примитивно, просто скверно – *мыслим...*

Источники и литература

1. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. В 3 т. Т. 1 : Наука логики / Г. В. Ф. Гегель ; [пер. с нем. Б. Столпнер]. – М. : Мысль, 1974. – 452 с. – (Философское наследие).
2. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук В 3 т. Т. 2 : Философия природы / Г. В. Ф. Гегель ; [пер. с нем. Б. Столпнер]. – М. : Мысль, 1975. – 579 с. – (Философское наследие).
3. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии религии / Г. В. Ф. Гегель // Гегель Г. В. Ф. Философия религии. В 2 т. Т. 2. – М. : Мысль, 1976. – С. 5–333. – (Философское наследие).
4. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант ; [пер. с нем. Н. О. Лосский] // Сочинения. В 6 т. Т. 3 / И. Кант. – М. : Мысль, 1964. – 799 с. – (Философское наследие).
5. Кант И. Критика практического разума / И. Кант ; [пер. с нем. Н. М. Соколов] // Сочинения. В 6 т. Т. 4, ч. 1 / И. Кант. – М. : Мысль, 1964. – С. 311–501. – (Философское наследие).
6. Кант И. О вопросе, предложенном на премию Королевской Берлинской академии наук в 1791 году: какие действительные успехи сделала метафизика в Германии со времени Лейбница и Вольфа? / И. Кант // Сочинения. В 6 т. Т. 6 / И. Кант. – М. : Мысль, 1966. – С. 177–256. – (Философское наследие).
7. Кант И. Основы метафизики нравственности / И. Кант ; [пер. с нем. Л. Д. Б.] // Сочинения. В 6 т. Т. 4, ч. 1 / И. Кант. – М. : Мысль, 1964. – С. 219–310. – (Философское наследие).
8. Мамардашвили М. К. Кантианские вариации / М. К. Мамардашвили // Квинтэссенция : философский альманах, 1991. – М. : Наука, 1992. – С. 120–157.
9. Франк С. Л. Реальность и человек: метафизика человеческого бытия / С. Л. Франк // Реальность и человек. – М. : Республика, 1997. – С. 208–431. – (Мыслители XX века).

Возняк Володимир. Виправдання кантівського агностицизму. У статті вчення Канта про непізнаваність речей-у-собі розглядається з незвичного боку. Стверджується, що сферою речей-у-собі в Канта є саме царина свободи, людське буття у вимірах свободи. Отож Кант обмежує об'єктне пізнання (розсудок), знання за взірцем фізико-математичного природознавства. Тим самим стверджується, що для такого знання істотність душі, свободи людини назавжди залишається річчю-в-собі, чимось непізнаваним. Кантівський агностицизм сприяв розробці такого способу мислення, для якого світ власне людського буття у своїй сутності може стати відкритим, – а саме діалектики.

Ключові слова: кантівська філософія, агностицизм, річ-у-собі, знання, душа, свобода, діалектика.

Vozniak Vladimir. The Justification of Kant's Agnosticism. In this article the Kant's learning concerning the unknowability of things-in-itself is regarded from unexpected side. It is stated that the Kant's sphere of things-in-itself is the freedom, human's being in the dimension of freedom. Thereby Kant restricts the object perception (sense), the knowledge by example of physico-mathematical nature study. Thereby it is stated that for such knowledge the essence of soul, freedom, man is always the thing-in-itself, something unknowable. Kant's agnosticism contributed to the development of such way of thinking for which the world of human being in its sense may become open – that means the dialectics.

Key words: Kant's philosophy, agnosticism, thing-in-itself, knowledge, soul, freedom, dialectics.

Статья поступила в редколлегию
11.11.2014 г.

УДК 1(092)(430)«17»:165.732(Фіхте)

Сергій Возняк

**Формальність і змістовність культуротворчої активності
у філософських пошуках Й. Г. Фіхте**

У рамках розгляду поняття ціннісно-сміслової реальності як субстанції культурного становлення людини подано розгортання визначень понять форми і змісту як світоглядних визначень культуротворчої діяльності в контексті німецької класичної філософії, зокрема у філософії Фіхте. Розглянуто характер та ознаки діяльності,

© Возняк С., 2014

описані зазначеними категоріями, проаналізовано в культурологічному контексті такі поняття, як форма, зміст, субстрат, субстанція, суб'єкт-об'єктні відносини, змістовність діяльності тощо.

Ключові слова: форма, зміст, культурне становлення людини, субстрат, субстанція, суб'єкт-об'єктні відносини, змістовність діяльності

Постановка наукової проблеми та її значення. Загальною проблемою сучасної філософської культурології є питання про природу культурного буття. Як існує культура, де міститься вся багатоманітна скарбниця її форм, виявів, вкарбовані в ній почуття, думки, образи, переживання? Питання онтології культурних форм неминуче виводять саме на *метафізичну проблематику* – не у плані метафізики як методу і способу пізнання, а власне в античному розумінні цього терміна як такого, що позначає проблематику трансцендентного, позачасового і позапросторового буття [9]. Дійсно, проблема буття культурного космосу – це проблема природи і сутності ідеального як феномену. Крізь призму філософського розгляду проблеми ідеального і споріднених із ним категорій (сутність, форма, субстанція, дух, душа, реальність) можливо окреслити чи хоча б намітити контури метафізики культурного буття.

Якщо культура – спосіб людського буття, то її реальність неподільна з реальністю існування людської творчо-перетворювальної діяльності. Діяльність ця є формотворенням, формообміном. Культура у своїй визначеності постає як духовна реальність, яка є сутністю людського особистісного становлення і самовизначення, самоусвідомлення тощо. Поза цим розглядом, на нашу думку, будь-які спроби аналізу культури не просто як феномену, але і як світу людського буття неспроможні.

Найбільш адекватною рефлексією людської культуротворчої діяльності ми вважаємо категорію «форма» у її діалектичному зв'язку з іншими розумовими поняттями теоретичного мислення. Світоглядний сенс категорії «форма» полягає в тому, що вона дає змогу визначити й відобразити різні типи та способи людського світовідношення і взагалі суспільно визначеної активності. Будучи сама формою думки, категорія форми містить у своєму русі (русі відношення) стислу генезу форм людської діяльності й світовідношення, у різних типах діалектично-логічної взаємодії виявляються етапи розкриття самого поняття форми, грані рефлексії культуротворчої активності.¹

Так, категоріальна пара «форма–сутність» виступає відображенням *форм споглядання* суспільної людини, позначаючи такий тип активності, де у своїй рефлексивній єдності «форма» і «сутність» орієнтують споглядання на сприйняття предметного світу як людського організованого буття, на впізнавання людської сутності в зовнішньому, на бачення смислу й осмислення побаченого.²

Показово, що коли у цьому відношенні форма і сутність перебувають на боці об'єкта, то в категоріальній парі «форма–матерія»³ вони цілком належать до суб'єкта. Тим самим категоріальні визначення «форма» і «матерія» постають способами, формами, образами *людської активності*, тобто такої діяльності, яка знаходить свій вираз у *простій праці*. Остання знімає зовнішні формальні ознаки свого предмета, наділяючи його структурними визначеннями, котрі презентують доцільну мету суб'єкта [1, с. 229]. Зміст культурного предмета в такому відношенні випаровується до простого байдужого пасивного субстрату, який здебільшого випадковим чином заповнює форми діяльності суб'єкта.

У контексті відношення «форма–матерія» і сутність, і форма перебувають цілком на боці суб'єкта, якому є зовнішніми німі байдужі субстрати, що мають форму лише потенційно. Така побудова думки – наслідок поділу праці на теоретичну й практичну, керівну і виконавчу діяльність, що притаманне насамперед соціальному суспільству. Власне, це відношення людини як суто соціального суб'єкта. Цим і обмежується культурологічне, світоглядне значення категоріального відношення «форма–матерія»⁴.

¹ Про це детальніше див.: Возняк С. С. Проблеми формоутворення в духовно-культурній діяльності / С. С. Возняк // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. – 1997. – № 9. – С. 48–52.

² Аналіз цієї проблематики детальніше див.: Возняк С. С. Сутність, форма, ейдос: вступ до метафізики культури / С. С. Возняк // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. – 1998. – № 10. – С. 36–43.

³ Традиційний виклад категоріальної діалектики відносин форми належить Гегелю, який у книзі другій «Науки логіки» послідовно розглядає розгортання понятійних пар «форма–сутність», «форма–матерія», «форма–зміст» у контексті діалектичного аналізу сутності. Попри час, уважаємо, що в цьому випадку цей поділ дуже вдало фіксує реальні форми світовідношення і культуротворчості.

⁴ Про це див.: Возняк С. С. Філософсько-світоглядний аналіз діалектики категорій «матерія» і «форма» у культуротворчій діяльності / С. С. Возняк // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. – 2004. – № 2. – С. 85–96.

Суть проблеми, таким чином, концентрується навколо питання про саму змістовність діяльності суб'єкта культуротворення. Відповідно, іманентно проступає *проблема змістовності як така*, і це не випадково: адже матерія, схоплена не як пасивний субстрат, а в іманентній єдності із формою, вже є *змістом*.

Мета статті – простежити становлення й розвиток проблеми змістовності форм культуротворення в контексті еволюції філософських понять, пов'язаних із категоріальним полем «форма–зміст» у німецькій класичній філософії, зокрема послідовника І. Канта – Й. Г. Фіхте.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проблема матерії і форми переноситься у галузь дослідження мислення і трансформується у проблему матерії і форм думки, – матерії мислення і форми мислення. Дослідження мислення з боку форми – заслуга німецького класичного ідеалізму. Виявилось, що традиційна формальна логіка, яка вважала, що саме вона вивчає форми мислення, відсторонюючись від будь-якої онтології, до справжніх форм думки дуже віддалено стосується. Ця логіка не досліджує форми отримання знань, закономірності пізнавального процесу; її предмет – способи та форми виразу мислення в іншому, в тому, що власне мисленням саме по собі не є. Її предмет – розробка операційного боку роботи розуму у складі вже «готового» знання. І такий аспект дослідження заслуговує на всіляку повагу, оскільки пізнання правил побудови подібних операцій – справа вельми значима й, безумовно, потрібна. Водночас претензія формальної логіки на розгляд мислення з боку форми беззмістовна, так само як виявили свою непридатність спроби описати процес пізнання у межах цієї логіки (вчення Дж. Локка). Переосмислення завдань та сутності логіки як науки про мислення у класичній німецькій філософії привнесло в її предмет чимало такого, що в попередні філософські часи споконвічно вважали прерогативою філософської онтології [5, с. 386–389.].

Відкриття І. Канта полягає в такому: загальні форми діяльності суб'єкта мають трансцендентальне походження, вони перебувають за межами психіки індивіда, але аж ніяк не у зовнішній об'єктивності; значить, вони коріняться у родових властивостях людини, у досвіді роду, суспільства, в культурі. Сам мислитель, звичайно ж, такого висновку не робить, однак хід його роздумів неминуче підштовхує саме до цього. Якщо форми мислення щодо речей самих по собі порожні, то стосовно родового досвіду вони змістовні: вони і є формами організації цього досвіду, тобто такими формами, в яких представлена культура.

Іншими словами, форми роботи розуму змістовні трансцендентально, їхню змістовність слід шукати за межами індивідуального емпіричного досвіду, щодо нього вони чисті форми. За їхньою допомогою організується, структурується й осмислюється індивідуальний емпіричний досвід, тому коли їх узяти лише в такій іпостасі, вони суть чисті форми. Але якщо їх походження трансцендентальне, то ці чисті форми в цьому сенсі вже змістовні, оскільки репрезентують певний загальний досвід, досвід не в сенсі контакту з речами самими по собі, але в сенсі культури, зрозумілої як родовий спадок людини як такої.

Кант розкрив суперечливий, складний характер людського пізнання, його активну функцію, але, як відомо, не зміг вирішити всі суперечності, – світ речей самих по собі виявився недоступним людському пізнанню, «чистому розуму». Самою констатацією неможливості вирішити проблему, що постала, Кант немовби розкриває власне світоглядний «шар» питання: якою мірою людина причетна до буття, в якій мірі формам руху людської душі відповідає зміст буття самого по собі, наскільки змістовні самі ці форми і якою є міра цієї змістовності в-собі і для-себе. Тобто проблему форми і змісту І. Кант поставив досить гостро [6, с. 115].

При цьому не слід забувати, що ноуменальний світ, за Кантом, недоступний «чистому розумові», теоретичному пізнанню, але водночас він постає сферою застосування практичного розуму. Людина як феномен – річ серед інших речей, яка змальовується категоріями речовинного (природничого) пізнання. Людина як ноумен – вільна, і це є чисте буття людини, позаемпіричне. Значить, можна припустити, що змістовність форм роботи душі й духу слід шукати саме у сфері свободи, оскільки у сфері феномену вони постають формальними. Тому той формалізм, за який Кантові довелося потерпати від своїх колег-філософів, має певний сенс: тут не лише нездатність Канта змістовно розкрити діалектику категорій (що, безумовно, має місце), а й знову-таки постановка світоглядної проблеми. Форми організації речового (вещного – рос.) пізнання нездатні змістовно описати сутнісні виміри людського буття, стосовно них вони формальні, а світ свободи, моральності та істинної суб'єктності є трансцендентним до цих форм.

І все ж, коли мати на увазі власне логіко-гносеологічний аспект справи, Кант гостро поставив проблему змістовності форм мислення. При цьому він залишається на рівні співвідношення категорій «форма» і «матерія», які розуміє, звичайно, не онтологічно або телеологічно, а логічно: як форму та матерію мислення. «Матерія» постає як «визначене взагалі», а форма – як його визначення, унаслідок чого обидві категорії «лежать в основі будь-якої іншої рефлексії, настільки вони пов'язані нерозривно з будь-яким застосуванням розсудку» [3, с. 318]. У тому, що «матерія» і «форма» становлять підвалини розсудкової рефлексії, Кант не помилявся, оскільки розсудок докладає свою форму ззовні до змісту, і тоді останній уже не лише «змістовність», невизначений субстрат, матеріал, котрий слід закувати в чіткі й тверді визначення. «Розсудок є розсудком лише остільки, оскільки в ньому щось закріплюється; і все, що закріплюється, закріплюється єдино в розсудку. Розсудок можна описати як силу уяви, закріплену розумом, або ж як розум, насичений об'єктами через силу уяви. Розсудок, що б не казали час від часу про його дії, є пасивною, бездіяльною властивістю духу, є простим зібранням того, що створене силою уяви, визначене розумом і потребує подальшого визначення» [7, с. 209]. Правда, ця думка належить уже не Канту, а його учневі Фіхте, котрий спробував вирішити ті суперечності, які були властиві вченню вчителя.

Фіхте передусім відкидає поняття «речі-у-собі» як беззмістовне. «Якщо б науковченню було задане питання: якими є речі самі по собі, то воно на це могло б відповісти лише таким чином: такими, якими ми повинні їх зробити» [7, с. 264–265]. У такому разі закономірним є питання: звідки ж пізнання отримує свій зміст? На це Фіхте відповідає так: і зміст, і форми пізнання постають похідними єдиного начала – інтелектуальної інтуїції.

У вченні Фіхте Я покладає себе як саме себе (Я = Я), так і протилежне собі – не-Я, а потім у цьому не-Я зливається із самим собою. Суто формально така схема є суб'єктивним ідеалізмом і веде до соліпсизму. Але так зрозуміти Фіхте можна справді лише формально. По суті ж у німецького філософа йдеться про інше. Під терміном «Я» мається на увазі не якийсь емпіричний індивідуальний суб'єкт, а, як каже сам філософ, «наша духовність загалом» [7, с. 492]. У підґрунті ж усієї діяльності мислення лежить певне «абсолютне Я». Не-Я покладене не свідомістю емпіричного суб'єкта, а діяльністю абсолютного Я, незалежного від емпіричного Я. Тому результати діяльності цього абсолютного Я постають для емпіричного індивіда як позапокладене не-Я.

Джерелом тієї реальності, що початково постає для суб'єкта як об'єкт пізнання, не-Я, виступає діяльність продуктивної сили уяви, причому діяльність безсвідомою. «Сила уяви не покладає взагалі ніяких твердих кордонів (меж), оскільки вона сама не має ніякої твердої думки; лише розум покладає щось тверде тим, що сам він уперше фіксує силу уяви. Сила уяви є властивістю, яка вирує між визначенням і не-визначенням, між кінечним і безкінечним» [7, с. 192].

Реальність, вироблена діяльністю абсолютного Я через продуктивну властивість уяви, яку емпіричне Я початково сприймає як не-Я, є не буттям взагалі, не природою самою по собі, а світом людської культури, природою, яка перетворена діяльністю суспільної людини. Діяльність ця постає свого роду «безсвідомою», оскільки ця реальність (культурна реальність) – результат активності багатьох «Я», що мають власні цілі, і тому далеко не завжди в позапокладеному та суб'єктивному бутті здатні пізнати свій витвір. Адже справді, світ, сотворений людською працею, є світом утвореним, піднесеним до образу (возведеним в образ – рос.). «Людський світ є не передвинайдений світ, а світ, створений людською працею, він постає як утворений світ. Будь-яка природна форма тут сприймається не просто у своїй безвідносній натуральності, а як щось співвіднесене з певним способом діяльності, як щось співобразне (або не-співобразне) йому. Відповідно, образ виникає як реалізація потреби людини; відбувається «введення» предмета в образ, потрібний людині. Цей момент може бути зрозумілий як реально-практичне здійснення уяви, утворювання, возведення дійсності в образ, олюднення. Ось де джерело уяви як властивості людини» [4, с. 65].

Світ за межами емпіричного Я не є трансцендентною «р'іччю-у-собі». У Фіхте це – трансцендентальний світ, який лише спочатку сприймається емпіричним Я як позапокладена предметність, тобто не-Я. На користь такої інтерпретації фіхтевського «не-Я» свідчить таке міркування філософа: «Якщо Я рефлектує про себе саме і тим самим визначає себе, то Не-Я постає безмежним і необмеженим. Якщо ж, навпаки, Я рефлектує Не-Я взагалі (про світобудову), то воно саме постає безмежним. В уявленні Я і Не-Я постають, відповідно, у взаємодії; якщо одне з них кінечне, то друге безмежне і навпаки; але одне з них завжди буває безмежним» [7, с. 222]. Якщо б під «Не-Я»

розумілася просто світобудова, природа, байдужа до людини, природа сама по собі, то у випадку рефлексії Я у подібне «Не-Я» суб'єкт відчував би свою конечність та одиничність, оскільки його сили порівняно з нескінченністю природи мізерні, і вона протистоїть йому як самостійне в собі і для себе суще. А ось рефлексія Я в культуру віднаходить істинну безмежність суб'єкта, оскільки світ культури є його власна сутність, власна безмежність. Коли ж у процесі такого занурення суб'єкт починає рефлектувати про самого себе, то самого себе як певну даність він уявляє обмеженим, а світ культури – безмежним.

Радикальний поворот, здійснений Кантом у філософії, полягає в тому, що філософ аналізує не позапокладане (ззовні-покладане) буття, а світ, яким він представлений у свідомості, у формах діяльності суб'єкта, – це погляд немов би «зсередини» суб'єкта. Але при цьому в Канта поза полем досліджу залишається деяка «річ-у-собі», аби позбавитися соліпсизму. Погляд Фіхте – це теж бачення зсередини суб'єкта, але це вже не виснажливі та безрезультатні пошуки адекватності присутності трансцендентного у свідомості, але погляд зсередини свідомості у світ культури, у сотворений світ, і в такому разі припущення певної трансцендентної реальності стає непотрібним: суб'єкт живе у світі, котрий сотворений його власною діяльністю, діяльністю абсолютного Я, і завдання полягає в адекватному освоєнні покладених у не-Я форм діяльності, які є іманентними емпіричному Я. «Ніде немає нічого постійного, ані в мені, ані поза мною; існує лише безперервна зміна. Я ніде не бачу буття і не знаю навіть свого власного буття. Буття немає. Я сам не знаю і не існую. Існують образи, вони – єдине, що існує... Я сам є одним з цих образів... Уся реальність перетворюється на дивне марення без життя, про яку марять, і без духу, котрий марить» [8, с. 122].

Це самовизнання Фіхте дуже цікаве, вона розкриває таємницю специфіки його філософування: розгляд світу не самого по собі, і навіть не «утвореного», олюдненого світу в його предметній даності, а екзистування всередині образів та бачення крізь ці образи, образи діяльності абсолютного суб'єкта та відчуття себе одним із таких образів. Крізь ці образи проступає реальність, однак у Фіхте вона дана, явлена образами суб'єктивної активності.

Фіхте розвиває проблему змістовності форм активності суб'єкта в тому напрямі, який угадується в Канта, – не у плані речей самих по собі, а у плані трансцендентальної (загальної, міжсуб'єктної і надсуб'єктної) змістовності. Але якщо Кант просто віднаходить у душі присутність цих трансцендентальних форм діяльності, то у Фіхте вони вже покладені у якості не-Я, у якості сутності цього не-Я, яке сотворене «силою уяви». Форми активності емпіричного Я породжені діяльністю абсолютного Я, і все завдання полягає в тім, аби у цьому покладеному не-Я впізнати субстанцію свого Я та привласнити змістовно форми активності «духовності взагалі».

Мислення «означає певну діяльність, якщо стосується мислячого предмета; воно означає певне страждання, якщо стосується буття взагалі, оскільки буття повинно бути обмежене для того, щоб стало можливим мислення» [7, с. 118]. «Страждальність» мислення означає в цьому випадку, напевне, що форми мислення не є порожніми споконвічно, а постають формами буття, які покладені діяльністю «сили уяви», тобто буття, сформованого в діяльності. А діяльність мислення стосовно предмета є розсудком, де форма ззовні прикладається до предмета. Однак ці форми є не лише якимись «чистими», «апріорними», але сотвореними, за Фіхте, діяльністю продуктивної уяви. Тому активність та страждальність суб'єкта розглядаються у його філософії в єдності, причому при безумовному пріоритеті практичної культуротворчої діяльності, хоч вона й розуміється досить своєрідно.

Отже, Фіхте полишає ту абстрактну думку, згідно з якою форма належить суб'єктові, а матерія позапокладана (ззовні визначена) і пасивна. «Матерія» в нього визначена діяльністю абсолютного Я, яке закарбувало в ній свої форми активності, – і це вже розподільна в собі матерія, розрізнена, структурована, котра має власні форми, тобто певний *зміст*. Водночас розуміння Фіхте способу діяльності розсудку саме як формального мало суттєве значення не лише для розробки нової – діалектичної – логіки, а й для категоріального закріплення факту подвоєння форми.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, світоглядний сенс категоріальної пари «форма і зміст» актуалізується як проблема змістовності людської активності. Усвідомлення трансцендентальності форм діяльності суб'єкта приводить до розуміння їх соціально-культурного походження та способу функціонування. Зведення їх до субстанційності дає змогу осмислити форми діяльності як притаманних світові: об'єктивний зміст дійсності постає формою активності суб'єкта.

По-друге, категоріальні визначення «форма» і «зміст» постають внутрішніми визначеннями свідомо доцільної культуротворчої діяльності, – такої діяльності, котра не відокремлює себе від теоретичного відношення до світу, але змістовно знімає його та утримує в собі. Інакше, тут ідеться про таку діяльність, котра орієнтована не лише і не так на потрібно-корисне перетворення світу об'єктів, як на виявлення внутрішньої міри самої дійсності, що постає предметом перетворення і адекватне саме цій мірі перетворення. Відповідно, у такому разі ми маємо перед собою діяльність, що виступає єдністю практичного та теоретичного відношення, тобто творчу діяльність, яка несе в собі наочні ознаки художнього процесу [2, с. 18].

По-третє, якщо у співвідношенні «форма і сутність» вони обидві постають поза суб'єктом в актах споглядання, якщо у співвідношенні «форма і матерія» сутність і форма знаходяться на боці суб'єкта як його іманентні визначення, – то у співвідношенні «форма-зміст» сутність і форма віднаходяться як на боці суб'єкта, так і на боці об'єкта, тому сутнісні не лише визначення об'єкта і суб'єкта, а й саме їх співвідношення. Проте оскільки тут сутність постає у розвиненій, розрізненій у собі формі, тобто як зміст і форма, то у світоглядному плані істотним є утримання самої змістовності взаємозв'язку суб'єкта і об'єкта. Як показала подальша історія цього питання, зокрема у філософії Шеллінга, таке утримання найбільш притаманне естетичній діяльності.

Джерела та література

1. Гегель Г. В. Ф. Наука логики. В 3 т. Т. 2 / Г. В. Ф. Гегель ; [пер. с нем. Б. Г. Столпнер]. – М. : Мысль, 1971. – 248 с.
2. Канарский А. С. Диалектика эстетического процесса. Генезис чувственной культуры / А. С. Канарский. – Киев : Вища шк., 1982. – 185 с.
3. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант // Сочинения. В 6 т. Т. 3 / И. Кант ; [пер. с нем. Н. О. Лосский]. – М. : Мысль, 1964. – 799 с.
4. Лимонченко В. В. Роль продуктивного воображения в процессе утверждения единства теории и практики / В. В. Лимонченко // Проблемы философии : республик. межведом. науч. сб. – Киев : Вища шк., 1989. – Вып. 81. – С. 62–69.
5. Мамардашвили М. Форма превращенная / М. Мамардашвили // Философская энциклопедия. В 5 т. Т. 5. – М. : Сов. энцикл., 1970. – С. 386–389.
6. Мамардашвили М. Формы и содержание мышления / М. Мамардашвили. – М. : Высш. шк., 1968. – 190 с.
7. Фихте И. Г. Избранные сочинения : [пер. с нем.]. Т. 1 / И. Г. Фихте. – М. : [б. и.], 1916. – 522 с.
8. Фихте И. Г. О назначении ученого / И. Г. Фихте ; [пер. с нем. Е. Трубецкого]. – М. : Соцэкгиз, 1935. – 123 с.
9. Франк С. Л. Реальность и человек: метафизика человеческого бытия / С. Л. Франк // Реальность и человек / С. Л. Франк. – М. : Республика, 1997. – С. 208–431.

Возняк Сергей. Формальность и содержательность культуросозидающей деятельности в философских поисках И. Г. Фихте. Статья посвящена философско-культурологическому анализу мировоззренческого содержания категориальной пары «содержание и форма» в рамках немецкой классической философии, в частности философии И. Г. Фихте. Рассматривая понятие ценностно-смысловой реальности в качестве содержания культурного становления человека, определения понятий «содержание» и «форма» в классической немецкой философии анализируются как мировоззренческие определения, характеризующие саму деятельную активность человека. Раскрывается характер деятельности, которая описывается указанными категориями. Такие понятия, как форма, содержание, субстрат, субстанция, субъект-объектные отношения, содержательность деятельности и т.д. рассматриваются в культурологическом аспекте.

Ключевые слова: содержание и форма, культурное становление человека, субстрат, субстанция, субъект-объектные отношения, содержательность деятельности.

Vozniak Sergiy. Formality and Contentuality of the Cultural-Creative Activity in Philosophical Search of J. G. Fichte. The analysis of the philosophical-cultural content of the categorial pair “content and form” is made in the article. Examining the notion of the reality (made up by values and sense) as a substance of cultural formation of a man, the definitions of the notions “content” and “form” in the German classic philosophy are given as world-outlooking determinations of the culture-forming activity. The character of the activity, which is described by the mentioned categories, is analyzed. Such notions as form, substrate, substance, subject-object relations, the profoundness of the activity etc are given in the culturological aspect.

Key words: content and form, cultural formation of a man, substance, subject-object relations, the profoundness of the activity.

Стаття надійшла до редколегії
27.11.2014 р.